

نشر نویسه بارز

واژه‌نامه توصیفی زبان‌شناسی اجتماعی
A Glossary of Sociolinguistics

نویسنده: پیتر ترادگیل
مترجم: مریم مسگر خویی

نشر نویسه پارسه
Nashr-e Nojeh Press

فرهنگ توصیفی زبان‌شناسی اجتماعی

نویسنده

پیتر ترادگیل

مترجم

دکتر مریم مسگر خوئی

سرشناسه	پیتز ترا دگیل Allott, Nicholas
عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ توصیفی زبان‌شناسی اجتماعی / نویسنده پیتز ترا دگیل؛ ترجمه مریم مسگرخونی
مشخصات نشر	تهران: نشر نویسه پارس، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۷۶ ص: مصور، جدول، نمودار
شابک	۶۶۴۹-۶۲۲-۹۷۸-۲۵-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	عنوان اصلی: A Glossary of Sociolinguistics
موضوع	کاربردشناسی زبان -- اصطلاح‌ها و تعبیرها -- Terminology -- Sociolinguistics
موضوع	زبان‌شناسی اجتماعی Sociolinguistics
شناسه افزوده	مسگرخونی، مریم، ۱۳۶۲ - مترجم
شناسه افزوده	مدرسی تهرانی، یحیی، ۱۳۲۴ - مقدمه‌نویس
رده‌بندی کنگره	۹۴۰۱ / P۹۹۸۱۴۰۰ / ک۴ / ۱۲ الف
رده‌بندی دیویی	۹/۴۰۱
شماره کتابشناسی ملی	۵۱۱۳۱۹۸

فرهنگ‌نامه‌ها	مسلسل انتشارات
۶	۶۳

این کتاب ترجمه‌ای است از:

A Glossary of Sociolinguistics

Peter Trudgill

© 2003 Peter Trudgill

نشر نویسه پاریس
Neveeseh Paris Publishing

دفتر انتشارات: ۰۲۱-۷۷۰۵۳۲۴۶-۰۲۱-۶۶۹۵۷۱۳۲-۰۲۱

پشتیبانی و فروش: ۰۹۰۲۱۰۰۵۱۶۱-۰۲۱-۷۷۰۵۳۲۴۶-۰۲۱-۶۶۹۵۷۱۳۲-۰۲۱

همه حقوق محفوظ و متعلق به «نشر نویسه پاریس» است.

تکثیر و انتشار این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، بدون مجوز قبلی و کتبی ممنوع و مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۴۹-۲۵-۴

ISBN: 978-622-6649-25-4

فرهنگ توصیفی زبان‌شناسی اجتماعی

پیتر ترادگیل Peter Trudgill

نویسنده

مریم مسگرخونی

مترجم

محمد محرابی

صفحه‌آرایی و آماده‌سازی چاپ

روز

چاپ و صحافی

۳۰۰ نسخه

شمارگان

اول، ۱۴۰۰

نوبت چاپ

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۱	پیشگفتار مترجم
۱۳	پیشگفتار مؤلف
۱۵	واژه‌نامه
۲۴۳	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۲۵۶	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۲۶۹	فهرست افراد
۲۷۱	فهرست مکان‌ها
۲۷۴	فهرست گونه‌های زبانی

توجه به جنبه اجتماعی زبان در اروپا به آنتوان میه، و در امریکا به ویلیام ویتنی بر می‌گردد و در واقع بیش از صد سال سابقه دارد، با این همه، به دلایل مختلف، نگاه اجتماعی به زبان برای دهه‌ها در حاشیه ماند. با ورود زبان‌شناسانی مانند ویلیام لباو و جاشوا فیشمن به عرصه نظریه‌پردازی‌های زبان‌شناختی در سال‌های میانی قرن بیستم، جنبه‌های اجتماعی زبان از دو دیدگاه کلان و خرد (جامعه‌شناسی زبان و زبان‌شناسی اجتماعی)، مورد توجه زبان‌شناسان قرار گرفت. از همین زمان‌هاست که موضوع ارتباط میان زبان و جامعه و همبستگی میان متغیرهای زبانی و اجتماعی، به موضوعی جالب، جذاب و جدی در پژوهش‌های گسترده گروهی از زبان‌شناسان در سراسر دنیا بدل شد.

در طول دهه‌های پایانی قرن بیستم و دو دهه آغازی قرن بیست‌ویکم، آثار پژوهشی و نظری بسیاری در زمینه مسائل اجتماعی و فرهنگی زبان در کشورهای مختلف و به زبان‌های گوناگون در شکل کتاب یا به صورت مقاله در مجله‌های تخصصی انتشار یافت و نشان داد که این قلمروی جدید دارای چه ابعاد متنوع و گسترده‌ای است. آنچه در آغاز و با پژوهش‌های لباو در سطح خرد و در حوزه تنوعات و تغییرات زبانی آغاز شد، با سرعت در حوزه‌های کلان، مانند برنامه‌ریزی زبان، اقلیت‌های قومی-زبانی، زبان‌های در معرض خطر و مرگ زبان‌ها، هویت، مهاجرت و جهانی شدن نیز گسترش یافت.

در ایران توجه جدی به این شاخه از علم زبان‌شناسی از حدود دهه ۱۳۵۰ با آثاری از استاد دکتر محمدرضا باطنی آغاز گردید و در طول چند دهه، گذشته از افزوده شدن دروسی در برنامه دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری زبان‌شناسی، حجم قابل‌توجهی از کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های دانشگاهی در قلمروی مسائل اجتماعی زبان‌های ایران به نگارش درآمد. در حال حاضر، افزون بر نشریات عمومی و میان‌رشته‌ای و نیمه‌تخصصی زبان‌شناسی، دست کم یک نشریه تخصصی

مستمر (فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی) در این رشته وجود دارد که منحصرأ به انتشار مقالات زبانی با سوگیری اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد. با ادامه فعالیت‌های زبان‌شناسان علاقه‌مند به جنبه‌های اجتماعی زبان، در طول پنجاه سال گذشته، این شاخه از دانش زبان‌شناسی، جایگاه کم‌وبیش مستحکم و معتبری در نظام آموزشی و پژوهشی کشور به طور اعم و علوم اجتماعی به طور اخص پیدا کرده است.

در طول چند دهه گذشته، با شاخه‌شاخه شدن پرشتاب مباحث اجتماعی زبان و جدایی قلمروهای جامعه‌شناسی زبان و زبان‌شناسی اجتماعی، و مطرح شدن موضوعات نو و تخصصی‌تر، حجم قابل‌ملاحظه‌ای از مفاهیم، واژه‌ها و تعبیرات جدید نیز وارد ادبیات زبان‌شناسی نوین شده است. همین دستاورد، سبب شد که واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌های توصیفی بزرگ و کوچک تخصصی در این رشته تدوین شود. در ایران نیز حداقل یک فرهنگ زبان‌شناسی اجتماعی تألیف و منتشر شده است.

فرهنگ حاضر، ترجمه فارسی فرهنگ توصیفی زبان‌شناسی اجتماعی است که از سوی پتر ترادگیل زبان‌شناس اجتماعی بریتانیایی تألیف شده است. ترادگیل را باید از پیشروان پژوهش‌های اجتماعی زبان در بریتانیا، اروپا و دنیا دانست که از سال‌های آغازین دهه ۱۹۷۰، در عرصه مسائل اجتماعی زبان، هم در سطح نظری و هم در سطح پژوهش‌های میدانی، فعالیت داشته و آثار ارزشمندی از خود به جای گذاشته است. فرهنگ توصیفی زبان‌شناسی اجتماعی، از جمله کارهای ترادگیل است که برای دانشجویان و پژوهندگان این رشته بسیار سودمند تواند بود، زیرا بر پایه انتخاب پرکاربردترین مفاهیم بنیادی و اصطلاحات تخصصی این رشته تنظیم شده است. تعاریفی که ترادگیل برای مدخل‌ها ارائه کرده، دارای دقت و اعتبار علمی بالایی هستند و برخی از این مفاهیم را خود او برای نخستین بار پیشنهاد کرده است. ترادگیل کوشیده است تا مفاهیم تخصصی را به ساده‌ترین و دقیق‌ترین شیوه ممکن بیان کند، بی آنکه با توضیحات اضافی و ارائه مثال، بر حجم فرهنگ بیافزاید. این فرهنگ دستی، طبیعتاً تمام مفاهیم رایج در این رشته را در بر نمی‌گیرد و همان گونه

که از نام آن بر می‌آید، بیشتر بر مهمترین مفاهیم رایج در زبان‌شناسی اجتماعی تأکید گذارده است.

ترجمه فارسی این فرهنگ حاصل کلر طولانی مدت یکی از همکاران پرکوش و با انگیزه ما است؛ خانم دکتر مریم مسگرخونی در برگردان این فرهنگ به فارسی وقت زیادی را صرف کرده اند و با توان، دقت و علاقه بسیار، آن را برای خواننده فارسی زبان فراهم آورده‌اند. کوشش‌های خانم دکتر مسگرخونی در ترجمه این اثر، منبعی قابل اعتماد از یکی از برجسته‌ترین زبان‌شناسان اجتماعی اروپا در اختیار علاقه‌مندان به مباحث اجتماعی زبان در کشور ما قرار داده است. برگردان دقیق مفاهیم و یافتن معادل‌های فارسی مناسب برای مدخل‌های فرهنگ، کاری است بسیار دشوار و ظریف که از جمله دغدغه‌ها و مشکلات مترجم این اثر بوده است. اکنون بر کاربران این فرهنگ کوچک اما بسیار سودمند است که ضمن بهره‌گیری از آن، به جنبه‌هایی از کار که از چشم مؤلف و مترجم دور مانده، اشاره کنند و بر غنای علمی آن بیافزایند.

یحیی مدرسی

فروردین یکهزار و چهارصد

پیشگفتار مترجم

زبان یکی از قدرتمندترین نمادهای بازنمایی‌کننده رفتار اجتماعی است. هنگام انتقال اطلاعات از طریق زبان، ما مهمترین پیام‌های اجتماعی را ردوبدل می‌کنیم. با در نظر گرفتن چنین جایگاهی برای زبان، کاملاً منطقی است که یک رشته از پژوهش‌های زبانی به نقش زبان در جامعه بپردازد. به این ترتیب زبان‌شناسی اجتماعی به یک حوزه پژوهشی مهم و محبوب تبدیل شده است، زیرا فرهنگ‌های مختلف در سراسر جهان همواره پایگاه‌های ارتباطی خود را گسترش می‌دهند و روابط بین‌گروهی و بین‌فردی اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند. مفهوم اساسی و زیربنایی زبان‌شناسی اجتماعی عبارت است از استفاده از زبان به‌طور نمادین که ابعاد اساسی رفتار اجتماعی و تعامل انسانی را نشان می‌دهد.

پیتر ترادگیل یکی از تأثیرگذارترین چهره‌های این حوزه زبان‌شناسی اجتماعی است. او در کالج کینگ، کمبریج و دانشگاه ادینبورگ تحصیل کرد. سپس در دانشگاه ریدینگ مشغول به کار تدریس شد. بعد از آن به دانشگاه اسکس رفت و سپس در سال ۱۹۹۲، به دانشگاه لوزان. او از سال ۱۹۹۸ استاد زبان‌شناسی انگلیسی در فرایبورگ بوده است. پیتر ترادگیل عضو آکادمی انگلیس، آکادمی علوم و ادبیات نروژ، آکادمی علوم سلطنتی نروژ و آکادمی سلطنتی گوستاووس آدولفوس برای فرهنگ عامیانه سوئد است. وی همچنین دارای دکترای افتخاری از دانشگاه اوپسالا، سوئد است.

کتاب حاضر ترجمه اثری از ترادگیل با عنوان *A glossary of Sociolinguistics* است که در سال ۲۰۰۳ در دانشگاه به چاپ رسیده است. این کتاب با هدف آشنا ساختن دانشجویان زبان‌شناسی اجتماعی با مفاهیم کلیدی این حوزه تألیف شده است. همچنین به پژوهشگران این حوزه کمک می‌کند تا دانش خود را به‌روز کنند و با جدیدترین مفاهیم آن آشنا شوند. در ایران نیز این حوزه فعالیت‌های پژوهشی بسیاری را به خود اختصاص داده است. به دلیل وجود گویش‌ها و فرهنگ‌های گوناگون در این سرزمین زمینه‌های مطالعاتی بسیاری برای پژوهشگران این حوزه ایجاد شده است و بسیاری از آن‌ها شاخه‌ها و جنبه‌های مختلف نگاه اجتماعی

به زبان را به‌عنوان زمینه مطالعاتی خویش برگزیده‌اند. به همین دلیل لازم است دانشجویان و پژوهشگران ایرانی نیز دانش پیشین خود درباره روش‌ها و یافته‌های این رشته را دائماً به‌روز کنند و ترجمه کتاب‌هایی از این دست برای این هدف مفید خواهد بود. به این ترتیب ترجمه حاضر برای کاربران فارسی‌زبانی که در پژوهش‌های خود با متون انگلیسی سروکار دارند و قصد ترجمه یا تدریس آن‌ها به فارسی را دارند مفید خواهد بود. نکته منحصربه‌فرد این کتاب اشاره به پژوهش‌ها و نام بردن مطالعات مهمی است که در برخی کشورها انجام شده است و می‌تواند الهام‌بخش مطالعاتی در داخل ایران باشد.

پیشنهاد ترجمه این کتاب را استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر یحیی مدرس‌تهرانی به بنده دادند و هر زمانی که نیاز به راهنمایی داشتم از بنده دریغ نکردند و نیز زحمت نگارش مقدمه این کتاب را نیز به عهده گرفتند. از ایشان به دلیل اعتمادی که به بنده داشتند و نیز راهنمایی‌های خالصانه و متواضعانه‌شان سپاسگزارم.

برای واژه‌گزینی و معادل‌یابی‌های این ترجمه، همسر عزیزم دکتر بهزاد اصغری، و دوستان ارزشمندم مهدی رستمی و زهرا حسینی‌خو کمک فراوانی به بنده کردند و انتخاب نهایی معادل‌ها حاصل ساعت‌ها همفکری و مشورت با آن‌ها است. از آن‌ها سپاسگزارم. لازم به ذکر است که روش معادل‌گزینی در این واژه‌نامه به این صورت بوده است اگر برای هر یک از مدخل‌های انگلیسی معادل جاافتاده و پرکاربردی در فارسی وجود داشت، همان معادل برای مدخل برگزیده شده است و اگر معادل مناسبی وجود نداشت با مطالعه توضیحات و منابع علمی معتبر تلاش برای یافتن بهترین و مناسب‌ترین معادل در فارسی بوده است.

در انتها از خوانندگان عزیز خواهشمندم پیش از مطالعه این واژه‌نامه، بخش توضیحات آن را مرور کنند تا بتوانند با سهولت از آن استفاده کنند. همچنین منتظر شنیدن نظرات و پیشنهادات پژوهشگران محترم این حوزه هستیم.

مریم مسگرخویی

پیشگفتار مؤلف

هدف از تألیف این کتاب فراهم کردن راهنمایی مقدماتی برای مفاهیم اصلی و اصطلاحات تخصصی پرکاربرد در زبان‌شناسی اجتماعی است. تمرکز این کتاب علاوه بر شاخه‌های متعدد زبان‌شناسی اجتماعی بر گویش‌شناسی، در دو بعد سنتی و جدید آن، و بر گونه‌های زبان انگلیسی بوده است، به‌خصوص گونه‌هایی که توجه پژوهشگران زبان‌شناسی اجتماعی را به خود جلب کرده است. آثار کلاسیک زبان‌شناسی اجتماعی نیز در این کتاب ذکر شده‌اند. به زبان‌های منحصر به فرد، مانند زبان‌های اقلیت، پیچین‌ها و کریول‌ها نیز توجه خاصی شده است.

مدخل‌ها به نثر عادی نوشته شده‌اند، اما برای سهولت در استفاده به صورت الفبایی و همراه با ارجاعات درون مدخلی متعدد ارائه شده‌اند. این کتاب نسخه اصلاح‌شده، به‌روزشده و گسترده‌شده کتاب *Introducing language and society* (۱۹۹۲، انتشارات پنگوئن) از مؤلف است.

توضیحات

- در این واژه‌نامه، واژه‌ها براساس حروف الفبای انگلیسی مرتب شده‌اند. چینش واژه‌ها براساس الفبای فارسی نیز در انتهای کتاب آمده است.
- واژه‌هایی که در متن کتاب تیره شده‌اند، به‌عنوان مدخل در جای خود آورده شده‌اند. اشاره به یک مدخل در توضیحات مدخلی دیگر باعث می‌شود خواننده به مطالعه و یاد گرفتن واژه‌های مرتبط ترغیب شود.
- صورت لاتین همه اسامی خاصی که در متن استفاده شده‌اند در پیوست کتاب آمده است.
- در مدخل‌هایی که به مدخل دیگری ارجاع داده شده‌اند این ارجاع به معادل فارسی یک مدخل دیگر است. برای یافتن معادل انگلیسی آن‌ها کاربر می‌تواند به واژه‌نامه فارسی-انگلیسی مراجعه و معادل انگلیسی واژه مورد نظر را در آنجا یافته و در متن جستجو کنند.
- در انتهای کتاب فهرست اشخاص، مکان‌ها و گونه‌های زبانی به‌طور جداگانه آورده شده است. لازم به ذکر است که این فهرست‌ها مربوط به متن کتاب هستند نه مدخل‌ها. بنابراین برای یافتن فهرست مداخلی که به نام اشخاص، مکان‌ها و گونه‌های زبانی اشاره می‌کنند باید به واژه‌نامه‌های فارسی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی که براساس الفبای انگلیسی و فارسی مرتب شده‌اند رجوع کرد.

واژه‌نامه

-A-

Aasen, Ivar

اوسن، ایوار

نگاه کنید به زبان ترویجی (Ausbau language)، نینورسک (Nynorsk).

AAVE

ای. ای. وی. ای.

نگاه کنید به انگلیسی بومی آفریقایی-آمریکایی (African American Vernacular English).

Abstand language

زبان منفرد

مفهومی که هینز کلاس، زبان‌شناس اجتماعی آلمانی، آن را وضع کرد. زبان منفرد گونه‌ای زبانی است که به‌تنهایی به‌مشابه زبانی واحد مورد توجه است و ویژگی‌هایی دارد که آن را از سایر زبان‌ها بسیار متفاوت می‌کند. فاصله زبانی بین این گونه و گونه‌های دیگر زبانی به قدری است که، برخلاف زبان ترویجی، هیچ شکی در مورد منفرد بودن آن نیست. زبان باسک که در شمال اسپانیا و جنوب غربی فرانسه صحبت می‌شود، نمونه خوبی از این گونه زبانی است. این زبان مطمئناً زبانی منفرد محسوب می‌شود، زیرا گونه‌های آن بسیار شبیه به هم هستند. از سوی دیگر این گونه گویش نیست بلکه زبانی تمام‌عیار است؛ زیرا از یک سو به لحاظ تاریخی به زبان‌های

دیگر اروپایی مرتبط نیست و از سوی دیگر، در حوزه‌های دستور، واژگان و آواشناسی متفاوت از زبان‌های همسایه، مانند فرانسوی و اسپانیایی است. اعداد یک تا پنج را در این زبان با فرانسوی و اسپانیایی مقایسه کنید.

فرانسوی	اسپانیایی	باسک
un	uno	bat
deux	dos	bi
trios	tres	biru
quatre	cuatro	lau
cinq	cinco	bost

مناطقى كه در آن به زبان باسك سخن گفته مى‌شود (تیره‌ترین بخش در بالای نقشه)

گاهی از اصطلاح زبان متمایز^۱ نیز برای اشاره به این مفهوم استفاده می‌شود.

^۱ language by distance

لهجه

Accent

شیوه تلفظ واژه‌ها هنگام سخن گفتن. از آنجاکه همه افراد هنگام سخن گفتن تلفظ خاصی دارند و آواها و واج‌های خاصی را به کار می‌برند، از این رو گفته می‌شود که هر فردی لهجه خاصی دارد. لهجه زبان‌وران ممکن است به مکان جغرافیایی آن‌ها (برای نمونه لهجه بریتانیایی و لهجه آمریکایی؛ همچنین نگاه کنید به جنوردی، اسکوز، کاکنی)، پیش‌زمینه‌های اجتماعی‌شان (برای نمونه لهجه طبقه بالا یا لهجه آر. پی. در انگلیس) و بومی یا غیربومی بودنشان در مکانی خاص (از جمله لهجه فرانسوی یک زبان‌ور انگلیسی) مربوط باشد. لهجه و گویش معمولاً در کنار یکدیگر به کار می‌روند (برای نمونه گفته می‌شود که گویش یورک‌شایر با لهجه یورک‌شایری صحبت می‌شود)، اما زبان‌شناسان اجتماعی بریتانیایی بین آن دو تمایز قائل می‌شوند؛ زیرا برای نمونه نمی‌توان لهجه آر. پی. و گویش انگلیسی معیار را همواره با یکدیگر به کار برد.

هماندسازی

Accommodation

فرایندی که در طول آن شرکت‌کنندگان در یک مکالمه لهجه، گویش یا دیگر ویژگی‌های زبانی خود را با ویژگی‌های زبانی شرکت‌کننده یا شرکت‌کنندگان دیگر همانند می‌کنند. نظریه همانندسازی از سوی روان‌شناس اجتماعی زبان، هاوارد جایلز بریتانیایی، مطرح شده است. مطابق این نظریه، همانندسازی به دو نوع تقسیم می‌شود: همانندسازی همگرا^۱ و همانندسازی واگرا^۲. در همانندسازی همگرا، زبان‌ور تلاش می‌کند لهجه، گویش یا سایر ویژگی‌های زبانی خود را تا حد امکان به ویژگی‌های زبانی افرادی که با آن‌ها صحبت می‌کند، نزدیک کند. اما در

^۱ convergence

^۲ divergence

هماندسازی واگرا که نوع غیرمعمول‌تری است، زبان‌وران برای حفظ فاصله اجتماعی‌شان یا نشان دادن ناخوشنودی خود از مکالمه تلاش می‌کنند که نشان دهند زبانشان به زبان طرف مقابل هیچ شباهتی ندارد. همانندسازی به‌طور معمول در تعاملات رودررو رخ می‌دهد.

accountability, principle of

گزارش‌دهی، اصل

اصلی معرفی‌شده از سوی ویلیام لباو که طبق آن، گزارش‌هایی که درباره رخداد تنوعات یک متغیر زبانی ارائه می‌شود، باید با گزارش‌هایی درباره عدم رخداد آن همراه باشد.

Acrolect

گویش برتر

گونه یا لکتی که به‌لحاظ اجتماعی، معتبرترین گونه در پیوستار گویشی اجتماعی است. گونه‌های دیگری که از درجه اعتبار کمتری برخوردارند، گویش میانی و گویش پایینی نامیده می‌شوند. این اصطلاح در حوزه موقعیت اجتماعی زبان‌ها مطرح است، به‌خصوص هنگام بحث درباره جوامعی که پیوستار پساگویشی دارند. برای نمونه در جامائیکا، انگلیسی معیار، گویش برتر، کریول جامائیکایی، گویش پایینی، و گونه‌های زبانی دیگر، گویش میانی‌اند.

act of identity

کنش هویتی

به گفته رابرت لیبیچ، زبان‌شناس اجتماعی بریتانیایی، کنش‌های گفتاری افراد، برخاسته از هویت آن‌ها است. زبان‌وران در موقعیت‌های گوناگون، از میان تنوعاتی که در فهرست کلامی خود دارند، بسته به هویت شخصی و اجتماعی‌شان، دست

به انتخاب می‌زنند. آن‌ها با انتخاب صورت تلفظی، دستوری یا واژگانی خاصی که به یک گروه اجتماعی نسبت داده می‌شود یا نماد آن است، هویت خود را به‌عنوان عضوی از آن گروه اجتماعی تعریف می‌کنند. همانندسازی، از هر دو نوع همگرا و واگرا نیز ممکن است نوعی کنش هویتی تعبیر شود.

actuation problem

برانگیختگی، مسئله

مسئله‌ای که زبان‌شناس اجتماعی آمریکایی، ویلیام لباو، دربارهٔ مطالعهٔ تغییرات زبانی در زبان‌شناسی عمومی مطرح کرده است. زبان‌شناسان زمانی که بخواهند چرایی آغاز یک تغییر خاص زبانی را توضیح دهند، با موضوع برانگیختگی سروکار دارند. براین اساس، زبان‌شناسان تاریخی باید بتواند به راحتی تغییرات آوایی و دستوری را تشخیص داده و توضیح دهند که این تغییرات به چه دلیلی شروع می‌شوند، کجا و چه زمانی رخ می‌دهند، و چرا در زمان و مکان دیگری امکان رخداد ندارند. مسئلهٔ مرتبط دیگری که مورد بحث لباو بوده است، مسئلهٔ درونه‌گیری است.

address form

صورت خطاب

واژه یا عبارتی که برای خطاب کردن افراد در مکالمه‌ها، ملاقات‌ها، سخنرانی‌ها و غیره استفاده می‌شود. صورت‌های خطاب شامل ضمایی مانند تو، القابی مانند آقا و خانم، اسم‌هایی مانند اندرو و آقای اسمیت و اصطلاحاتی برای نشان دادن علاقه مانند رفیق، عزیزم، عشقم و غیره است. در همهٔ جوامع هنجارهایی وجود دارد که تعیین می‌کند که اولاً چه کسی، کدام صورت خطاب را برای چه کسی استفاده کند، دوماً در استفاده از یک صورت به جای صورت‌های دیگر کدام مفهوم اجتماعی نهفته است، و سوماً صورت‌های خاص در چه موقعیت‌هایی استفاده شوند. در بریتانیا، خطاب کردن دوستان با نام خانودگی، مانند آقای اسمیت، غیرمتداول است و

معمول‌تر آن است که افراد را با اسم کوچک خطاب کنند. در بسیاری از زبان‌ها، زبان‌وران، مطابق هنجارهای اجتماعی-زبانی، از ضمیر دوم شخص (که معادل YOU در انگلیسی است) برای خطاب کردن استفاده می‌کنند که معمولاً شامل گزینش بین ضمیرهای T و V است.

adjacency pair

جفت مجاور

در تحلیل مکالمه، توالی دو پاره‌گفته از دو فرد به نحوی که پاره‌گفته دوم با پاره‌گفته اول ارتباط معنایی خاصی پیدا می‌کند. برای نمونه، ارتباط سؤال و جواب یا دعوت و پاسخ، مثلاً در:

الف. مامان؟
ب. اوادم.

Admixture

آمیزه

ترکیب عناصری از یک زبان یا گویش با زبان یا گویشی دیگر. این پدیده زمانی رخ می‌دهد که زبان‌وران گونه‌ای غیر از زبان مادریشان را به کار می‌برند و به همین دلیل در گفتار آن‌ها تداخل رخ می‌دهد و الگوهای دستوری از یک زبان به دیگری انتقال می‌یابد. آمیزه، مفهومی بااهمیت در بررسی زبان‌های پیچین و یکی از مهم‌ترین عوامل دخیل در فرایند پیچین‌شدگی است. آمیزه ممکن است شامل وام‌گیری از واژه‌های یک زبان نیز باشد.

Adstratum

قشر میانی

نگاه کنید به قشر زیرین (substratum).

African American Vernacular English

انگلیسی بومی آفریقایی-آمریکایی

نامی که زبان‌شناسان آمریکایی برای اشاره به گویشی از انگلیسی که مختص آفریقایی-آمریکایی‌های طبقه پایین ایالات متحده است (به‌جز زبان‌وران کریول فرانسوی لویزیانا) استفاده می‌کنند. این گویش تنوع منطقه‌ای اندکی دارد و برخی از ویژگی‌های واجی و دستوری آن (مانند حذف فعل ربطی) با ویژگی‌های گویش سفید انگلیسی متفاوت است. این تفاوت به‌اندازه‌ای است که بسیاری از زبان‌شناسان ادعا می‌کنند که این گویش به‌لحاظ تاریخی مرحله متاخر فرایند کریول‌زدایی از کریولی شبیه کریول کارائیبی و گاله است. زبان‌شناسان دیگری که گاهی انگلیسی‌شناس^۱ نامیده می‌شوند، مدعی‌اند که منشاء ویژگی‌های زبانی انگلیسی بومی آفریقایی-آمریکایی تماماً در جزایر بریتانیا است. ویلیام لباو در تحقیقی که در دهه ۸۰ میلادی منتشر شد، عنوان کرد که این گونه زبانی در حال واگرایی از گویش سفید است. این تحقیق به شروع بحثی زیر عنوان جدال واگرایی در زبان‌شناسی اجتماعی آمریکا منجر شد. انگلیسی بومی آفریقایی-آمریکایی ابونیک نیز نامیده می‌شود.

Afro-Seminole

آفروسمینول

نگاه کنید به گاله (Gullah).

age-grading

درجه‌بندی سنی

پدیده‌ای که در آن عادات گفتاری زبان‌وران یک جامعه، هنگامی که مسن‌تر می‌شوند، به تدریج تغییر می‌کند. این تغییر در همه نسل‌ها رخ می‌دهد؛ برای نمونه

^۱ anglicists

در برخی جوامع گفتاری، زبان‌وران هنگامی که به میان‌سالی نزدیک می‌شوند، زبان خود را در جهت گویش برتر اصلاح می‌کنند و سپس هنگامی که به سن بازنشستگی می‌رسند به الگوهای گفتاری کم‌اعتبارتر تمایل پیدا می‌کنند. درجه‌بندی سنی باید در مطالعات زمان‌ظاهری تغییرات زبانی مدنظر قرار گیرد تا اطمینان حاصل شود که دلیل تفاوت‌های زبانی بین زبان‌وران سنین مختلف، تغییر زبانی در درون گویش نیست.

آمریکانا

Americana

در پایان جنگ داخلی آمریکا در ۱۸۶۵، هزاران آمریکایی ساکن جنوب ایالات متحده که متحمل شکست شده بودند، آن کشور را ترک کردند. در حدود ۴۰۰۰۰ نفر از آنان به برزیل رفته و در آنجا زیست‌گاهایی ساختند که مشهورترینشان آمریکانا نامیده می‌شود که در حدود صد مایلی شمال غربی سان‌پائولو واقع است. زبان این جامعه آمریکایی ده‌ها سال همان گونه جنوبی انگلیسی آمریکایی بود و امروزه نیز صدها تن از ساکنان مسن این منطقه صورت محافظه‌کارانه انگلیسی را که ریشه در جورجیا و آلاباما دارد استفاده می‌کنند. زبان‌وران این جامعه زبانی به تدریج دوزبانه انگلیسی-پرتغالی شدند و هم‌اکنون نیز تغییر زبان در آن به نفع پرتغالی است.

انگلیسی‌شناس

Anglicists

نگاه کنید به انگلیسی بومی آفریقایی-آمریکایی (African American Vernacular English).

انگلورومنی

Angloromany

زبان قوم رُم (جیپسی‌ها؛ در فارسی کولی‌ها)، رومنی است که منشاء آن زبان هندی شمالی است و با هندی و پنجابی نیز مرتبط است. در نتیجه تغییر زبانی، جیپسی‌های انگلستان دیگر به این زبان سخن نمی‌گویند؛ البته بسیاری از آن‌ها هنوز هم قادرند به گونه‌ای از آن که انگلورومنی نامیده می‌شود صحبت کنند. همان‌گونه که یان هنکاک، زبان‌شناس جیپسی بریتانیایی، می‌گوید، در این گونه، بسیاری از اسم‌ها، فعل‌ها و صفت‌ها از ریشه رومنی است، در حالی که حروف تعریف، اعداد، حروف ربط، حروف اضافه، و بی‌بندهای دستوری و نیز آواها و واج‌های آن انگلیسی است. انگلورومنی نقش ضدزبان را ایفا می‌کند و درونداد مهمی برای شکل‌گیری لوتر انگلیسی است. به پاره‌گفته زیر از این گونه توجه کنید:

Jesus puckered them this parable. "Suppose tutti s got a hundred bokros and yek of them s nasherdi. Is there a much among the lot of you as would not muk the ninety-nine in the bokro-puv and jel after the nasherdi bokro till he latches it? Karna he s latched it he riggers it on his dummer, well-pleased he is. Karna he jells home he pukkers his friends and all the foci around "be happy with mandi, because I ve found my nasherdi bokro". "

مسیح این داستان را به آن‌ها گفت. «گمان کنید که صد گوسفند داشته باشید و یکی از آن‌ها گم شود. آیا در بین شما کسی است که نود و نه گوسفند دیگر را در آغل رها نکند و به دنبال گوسفند گم‌شده نرود، تا زمانی که او را بیابد؟ هنگامی که آن را پیدا کرد با آسودگی خاطر آن را بر دوش خود می‌گذارد. هنگامی که به خانه بازگشت به دوستان و همسایگان خود می‌گوید «به من افتخار کنید، زیرا من گوسفند گم‌شده‌ام را یافتم».

پرونده آن‌آربور

Ann Arbor case

پرونده‌ای در دادگاه شهر آن‌آربور، در ایالت میشیگان در ایالات متحده آمریکا، در سال ۱۹۷۹، که مربوط است به ادعای والدین دانش‌آموزان آفریقایی-آمریکایی مبنی بر اینکه کودکانی که زبان مادری‌شان انگلیسی بومی آفریقایی-آمریکایی است، در مقایسه با دانش‌آموزانی که زبان مادری‌شان انگلیسی معیار است از امکانات اندکی در سیستم آموزشی برخوردارند. ویلیام لباو شواهدی ارائه کرد که نشان می‌داد انگلیسی بومی آفریقایی-آمریکایی، گونه‌ای نظام‌مند و باقاعده است و به این ترتیب دادگاه سیستم آموزشی را مکلف کرد که این واقعیت را در نظر داشته باشد که این کودکان در مدرسه به یک گونه نظام‌مند اما متفاوت از انگلیسی معیار سخن می‌گویند. نگاه کنید به پاداش زبانی.

مردم‌شناسی زبان

Anthro linguistics

نگاه کنید به زبان‌شناسی مردم‌شناختی (anthropological linguistics).

زبان‌شناسی مردم‌شناختی

anthropological linguistics

شاخه‌ای از زبان‌شناسی اجتماعی که مباحث مطرح در آن تا حدی مشابه حوزه مردم‌شناسی است؛ برای نمونه بررسی ساختار اجتماعی جوامع خاص (نه منحصرأ جوامع غیراروپایی کوچک). روش‌شناسی این شاخه مطالعاتی شامل تحلیل ویژگی‌های زبانی و هنجارهای استفاده از آن است. حوزه‌های موردبررسی در زبان‌شناسی مردم‌شناختی شامل اصطلاح‌شناسی خویشاوندی، فرضیه‌سایپر-وورف و تابوی زبانی است. ارتباط تنگاتنگی میان زبان‌شناسی مردم‌شناختی و قوم‌نگاری گفتار وجود دارد.

ضدزبان

Antilanguage

اصطلاحی مطرح شده از سوی مایکل هلیدی برای اشاره به گونه‌ای از زبان که اعضای گروه‌های اجتماعی نسبتاً حاشیه‌ای و فاقد قدرت جامعه در موقعیت‌های خاصی استفاده می‌کنند؛ طوری که برای دیگر زبان‌وران آن زبان غیر قابل فهم بوده یا به نوعی آن‌ها را مستثنی می‌کند. نمونه گروه‌هایی که این صورت‌های ضدزبان را به کار می‌گیرند، عبارتند از مجرمان، مصرف‌کنندگان مواد مخدر، کودکان مدرسه‌ای، هم‌جنس‌بازان و جیپسی‌ها. منحصر به فرد بودن چنین زبان‌هایی، ناشی از کاربرد واژه‌های لوتری^۱ است که از زبان‌های دیگر گرفته شده و برای سایر گروه‌های آن جامعه ناشناخته است. نمونه‌های اروپایی ضدزبان، پولاری و انگلورومنی است. در برخی از این گونه‌ها برای غیر قابل فهم شدن زبان از فرایندهای واجی یا تحریف‌هایی از این دست استفاده می‌شود. نگاه کنید به پس‌لوتر، پیگ‌لاتین، لوتر مسجع، و نیز گفتار دگرباشان.

آپالچیان

Appalachians, the

منطقه‌ای مملوء از تپه در شرق ایالات متحده که به دلیل داشتن گویش‌های سنتی، بسیار مورد توجه گویش‌شناسان آمریکایی است. بخش‌هایی از آپالچیان که بیشتر مورد توجه گویش‌شناسان است در غرب ویرجینیا قرار دارد.

مطالعات زمانِ ظاهری

apparent-time studies

مطالعه روند تغییرات زبانی بدون توجه به زمان واقعی (نگاه کنید به مطالعات زمانِ واقعی). این بررسی‌ها به مقایسه گفتار زبان‌وران مسن و زبان‌وران جوان یک جامعه

^۱ گاهی خرده‌زبان نیز نامیده می‌شود.

زبانی می‌پردازد؛ با این فرض که تفاوت بین گفتار آن‌ها نشان‌دهنده تغییراتی است که در درون گونه زبانی آن جامعه در حال رخ دادن است؛ بدین معنا که زبان‌وران مسن صورت‌های قدیمی‌تر و زبان‌وران جوان صورت‌های جدیدتر یک تغییر زبانی را استفاده می‌کنند. همان‌گونه که ویلیام لباو، نظریه‌پرداز این حوزه، گفته است، هنگام مقایسه گروه‌های سنی، باید بین تغییرات زبانی در حال وقوع و تفاوت‌هایی که ناشی از درجه‌بندی سنی است تمایز قائل شد.

applied linguistics

زبان‌شناسی کاربردی

به کارگیری یافته‌های زبان‌شناختی در حوزه‌های علمی دیگر. این اصطلاح، اغلب هنگام بحث در مورد کاربرد زبان‌شناسی در تدریس زبان خارجی و زبان دوم استفاده می‌شود.

applied sociolinguistics

زبان‌شناسی اجتماعی کاربردی

کاربرد یافته‌های زبان‌شناسی اجتماعی در حوزه‌های علمی دیگر. نگاه کنید به پرونده آن‌آربور، ارتباط میان‌فرهنگی، زبان‌شناسی اجتماعی تعاملی، تعارض زبانی، پرورش زبانی، برنامه‌ریزی زبان، احیای زبان، فقر کلامی.

areal linguistics

زبان‌شناسی منطقه‌ای

نگاه کنید به زبان‌شناسی جغرافیایی (geographical linguistics).

Argot

خرده‌زبان

اصطلاحی برای اشاره به نوعی ضدزبان که واژه‌های لوتر آن عموماً منتسب به گروه مجرمان است.

artificial language

زبان ساختگی

نگاه کنید به تاریخ‌مندی (historicity).

Arumanian

آرومانیایی

نگاه کنید به ولاش (Vlach).

Arvanitika

آروانیتیکا

نامی که به‌تازگی در یونان به زبان اقلیت آلبانیایی بومی آن کشور داده شده است. این اقلیت زبانی از قرون وسطی تاکنون در یونان زندگی می‌کنند و امروزه بیشتر در مناطق آتیکا، بیوتیا، و بسیاری از قسمت‌های پلوپونز ساکنند. در بسیاری از مناطق اطراف آتن نیز مردم تا همین چند سال پیش نیز به آلبانیایی سخن می‌گفتند. تخمین تعداد این زبان‌وران کار مشکلی است، اما احتمالاً تعداد آن‌ها به ۵۰۰۰۰ نفر هم می‌رسد. هیچ شکی نیست که آروانیتیکا گونه‌ای از آلبانیایی است؛ زیرا فاصله زبانی این گونه و گویش‌های جنوبی آلبانیا بسیار ناچیز است و قابلیت فهم متقابل بین زبان‌وران آن وجود دارد. اما اشاره به زبانی با یک نام متفاوت تلویحاً به این معنی است که آروانیتیکا زبانی خودمختار است و گویشی از آلبانیایی که زبان ملی کشور همسایه است، به حساب نمی‌آید.